خراسان روزنامه صبح ایران
سه شنبه ۳۰ خرداد ۱۳۹۶ .۲۵ رمضان ۱۴۳۸ .شماره ۱۹۵۶۴

کرمیت روزولت
(۲۰۰۰-۱۹۱۶ م)

نوه تئودور روزولت، رئیس جمهور آمریکا در دوران جنگ جهانی اول و رئیس شعبه خاورمیانه سازمان جاسوسی آمریکا (سیا) بود. او در جریان کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، رهبری عملیاتی را بر عهده داشت که به عملیات «آژاکس» معروف شد و هدف اصلی آن براندازی دولت مصدق و بازگرداندن شاه به کشور بود. کرمیت روزولت، این عملیات را با همفکری انگلیسی ها، سازماندهی و با همکاری عناصر وابسته داخلی اجرا کرد.

آیا اسناد وزارت خارجه آمریکا، آیت ا... کاشانی را مرتبط با کودتای ۲۸ مرداد می داند؟

ادعای واهی برای کمرنگ کردن «اقرار بزرگ»

جواد نوائیان رودسری
info@khorasannews.com

انتشار اسناد وزارت خارجه آمریکا در هفته گذشته که دربرگیرنده گزارش های محرمانه دستگاه دیپلماسی و امنیتی این کشور درباره کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۱ در ایران بود، بحث‌های فراوانی را در میان سیاستمداران و پژوهشگران عرصه تاریخ و سیاست، برانگیخت. مهم ترین دستاورد بررسی این اسناد، «اقرار بزرگ» دولت آمریکا به دست داشتن مستقیم در کودتای ۲۸ مرداد، براندازی دولت دکتر مصدق و روی کار آوردن دوباره شاه است. با این حال، گویا برخی محافل و افراد، چندان مایل نیستند به این «اقرار بزرگ» بپردازند و می کوشند با طرح مسائل حاشیه‌ای و برخی زوایای بحث‌برانگیز مطرح شده در این اسناد، از ضرباهنگ رسوایی دخالت آمریکا در امور ایران، بکاهند. هر چند اسناد تازه انتشار یافته، چیز جدیدی بر آگاهی های پیشین ما درباره نقش دولت آمریکا در کودتای ۲۸ مرداد نمی افزاید، اما از این رو حائز اهمیت است که گواهیِ رسمی و انکارناپذیری درباره موضوع دخالت آمریکا در ایرانِ محسوب می شود. طی روزهای اخیر، تحلیل های مختلفی درباره مفاد این اسناد منتشر شده که بیشتر آنها، فاقد پشتوانه پژوهشی مناسب است. با این حال، موج برخاسته از این تحلیل های آنی و غیر کارشناسانه، باعث واکنش هایی، له و علیه آیت ا... کاشانی شده است؛ تا آنجا که برخی او را متهم به همکاری با آمریکایی ها برای ساقط کردن دولت دکتر مصدق کرده‌اند و برخی، برای دفاع از وی، از اساسِ منکر وقوع کودتا علیه دولت دکتر مصدق شده‌اند و اصولاً موضوع عملیات «آژاکس» و براندازی دولت وی را زیر سوال برده‌اند. با این حال، نباید از یاد برد که اولاً، اختلاف میان دکتر مصدق و آیت ا... کاشانی بر سر مسائلی که در ادامه به برخی از آنها اشاره خواهیم کرد، وجود داشته است و انگلیسی ها، با ابزارهایی که در اختیار داشتند، بر آتش این اختلاف، می دمیدند. ثانیاً، صرف انتشار اسناد وزارت خارجه یک دولت خارجی، نمی‌تواند منبع بی شک و شبهه‌ای برای بررسی وقایع تاریخ یک کشور باشد.

■ ۱۰۰۷ صفحه سند و این همه ادعا!

فارغ از تحلیل هایی که این روزها شاهد آن هستیم، باید توجه کرد که بررسی یک مجموعه ۱۰۰۷ صفحه‌ای از اسنادی که به‌زبان انگلیسی منتشر شده و نیازمند ترجمه‌ای دقیق و کارشناسانه است، کار ساده‌ای نیست. افزون بر اینکه مدعیانی که علیه آیت ا... کاشانی مطالبی را مطرح کرده‌اند، متن سند مورد استناد و ترجمه دقیق آن را، انتشار نداده‌اند. با چنین وضعیتی، تلاش برای ایجاد موج خبری و به حاشیه راندن اصل «اقرار بزرگ»، چندان دور از ذهن نیست. از سوی دیگر، آنچه به عنوان سند در اختیار ماست، در واقع تحلیل ها و گزارش هایی است که دیپلمات های آمریکایی و جاسوسان سیا، برای دولت متبوعشان ارسال می کردند و تبعاً، نمی‌تواند به عنوان سندی بدون خدشه تلقی شود؛ هر چند بر مبنای اصل فقهی و حقوقی «اقرار العقلا علی انفسهم جائز»، می‌توان ادعاها و گزارشَ های مربوط به دست داشتن آمریکایی ها در این واقعه تاریخی را پذیرفت. مشکلات موجود در اسناد انتشار یافته به اندازه‌ای زیاد است که «عبدا... شهبازی»، مورخ و پژوهشگر برجسته تاریخ معاصر، در کانال تلگرامی خود درباره آنها می‌نویسد: «اسناد فوق متعلق به‌وزارت خارجه آمریکاست نه آژانس مرکزی اطلاعات (سیا)، هر چند مکاتبات و اسنادی از سیا نیز در این مجموعه وجود دارد... طبق شمارش من، ۶۵۷ مورد سانسور در سندها وجود دارد که گاه شامل نام افراد است و گاه شامل بندهایی از عملیات مخفی و گاه مفصل‌تر. واقعاً این همه پنهان کاری برای چیست؟»

■ سوابق مبارزاتی آیت ا... کاشانی و پشتیبانی وی از دکتر مصدق

برای آنکه بتوانیم درباره ادعاهای مطرح شده، قضاوتی منصفانه داشته باشیم، ابتدا باید به بررسی وقایع تاریخی روی داده در آن دوران و سپس، بررسی اسنادی که دست کم به لحاظ تاریخی با هنگام وقوع کودتا همزمان هستند، بپردازیم. آیت ا... سید ابوالقاسم کاشانی در مبارزه با استعمار انگلیس سابقه‌ای طولانی داشت و اصولاً، هجرت او به ایران، در پی سازماندهی انقلاب سال ۱۹۲۰ مردم عراق علیه انگلیسی ها و صدور حکم اعدام برای وی از سوی استعمار بریتانیا بود. آیت ا... کاشانی، پس از شهریور ۱۳۲۰ و به دنبال اشغال ایران توسط متفقین، با آنکه از سوی مردم تهران به نمایندگی مجلس شورای ملی برگزیده شده‌بود، توسط انگلیسی‌ها بازداشت و مدتی به قلعه «فلک‌الافلاک» در خرم‌آباد لرستان تبعید شد. به نوشته «یرواند آبراهامیان» در کتاب «ایران بین دو انقلاب»، «آیت ا... کاشانی به رهبران فدائیان اسلام گفت که موضوع نفت باید بر سایر مسائل تقدم داشته باشد و به مردم اعلام کرد که تا وقتی جبهه ملی این مبارزه مقدس و ملی را علیه انگلیس ادامه دهد، کاملاً پشتیبان مصدق خواهد بود.» (صفحه ۳۳۰) بنابر این، مسلّم است که در آغاز نهضت ملی شدن صنعت نفت، نِقاری میان مصدق و کاشانی وجود نداشت و دکتر مصدق، با پشتیبانی کاشانی، توانست از چالش های مهمی مانند ماجرای روی کار آمدن قوام بگذرد و در قیام ۳۰ تیر ۱۳۳۱، «مستظهر» به پشتیبانی ملت ایران شود.

■ ریشه‌های یک اختلاف عمیق

اما این اتحاد، مدتی بعد به اختلاف نظرهای جدی و بنیادین تبدیل شد. در این تغییر رویکرد، دلایلی چند نقش داشت. نخستین دلیل، تغییر رویه دکتر مصدق بود. «محمدمهدی عبدخدایی» فعال سیاسی و عضو سابق جمعیت فدائیان اسلام، در مصاحبه‌ای با سایت «مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران»، به دلایل اختلاف میان مصدق و کاشانی اشاره کرده است. به ادعای او، اعطای سِمَت از سوی دکتر مصدق به افراد ناموجه، مانند «سرتیپ دفتری»، متهم کردن آیت ا... کاشانی به دخالت در امور دولت با نوشتن توصیه نامه برای افراد و تقاضای دکتر مصدق از مجلس برای اختیار قانون گذاری شش ماهه، مهم ترین دلایل ایجاد اختلاف میان این دو شخصیت محسوب می‌شود. با این حال، به نظر می‌رسد، دلیل اصلی اختلاف یا دست کم عاملی که باعث روشدن تعارض نظرات این دو نفر شد، عدول دکتر مصدق از قانون اساسی مشروطه و تلاش برای ایجاد یک شبه دیکتاتوری مبتنی بر قانون بود. رویکرد مصدق برای به دست گرفتن تمام امور و نادیده گرفتن حقی که قانون برای نمایندگان مجلس تعیین کرده‌بود، خشم آنها را برانگیخت. «محمدعلی موحد» در کتاب «خواب آشفته نفت» می‌نویسد: «[دکتر مصدق] بهتر آن دید که خود را از شرّ مجلسی که مُسَخَّر مخالفان شده بود، برهاند.» (ج۲؛ ص۷۵۳) به نوشته «موحد»، دو عامل مهم در اتخاذ این تصمیم توسط دکتر مصدق نقش داشت؛ نخست، چاپ ۳۱۲ میلیون تومان اسکناس، بدون پشتوانه و اجازه مجلس که ممکن بود با قرار گرفتن «حسین مکی» (متحد پیشین و مخالف امروز مصدق) در رأس «هیئت نظارت بر اندوخته اسکناس» فاش شود و سطح محبوبیت متزلزل مصدق را در میان مردم به شدت کاهش دهد و دوم اینکه «دولت به قطع و یقین، موقعیت خود را در میان نمایندگان مجلس از دست داده بود. مصدق به خوبی می‌دانست که در میان ۸۰ نفر از نمایندگان مجلس، هواداران واقعی او، یعنی اعضای فراکسیون نهضت ملی، در اقلیت بودند.» (ج۲؛ ص۷۵۳)

جدال مصدق با مجلس شورای ملی که تعداد قابل ملاحظه‌ای از نمایندگان مخالف مصدق در آن، مورد حمایت آیت ا... کاشانی قرار داشتند، در تیرماه سال ۱۳۳۲، چنان بالا گرفت که کار به فحاشی و تهدید کشید. با این حال، نخست وزیر مُصِر بود که رفراندومی برای انحلال مجلس برگزار کند. به این ترتیب، اختلافات میان کاشانی و مصدق به اوج رسید؛ اختلافاتی که از چشم وابستگان سفارت آمریکا نیز دور نماند و به عنوان یک عامل مؤثر برای سرنگون کردن دولت دکتر مصدق در کودتایی که از مدتی قبل در حال طراحی و برنامه‌ریزی بود، در نظر گرفته شد.

■ اسناد آمریکایی چه می گویند؟

در بند ۳ گزارش شماره ۲۴۲، به تاریخ ۱۷ جولای ۱۹۵۳ که در اسناد تازه انتشار یافته وزارت خارجه آمریکا موجود است، می خوانیم: «یک گروه مخالف شامل ۱۵ نماینده، هسته اولیه و محکمی را تشکیل داده‌اند. مخالفان موافقت کرده‌اند در شبی که مقرر شده است، در مجلس بست بنشینند و این کار را آن‌قدر ادامه دهند تا مصدق جای خود را به شخص دیگری بدهد. آنها این نتیجه را پس از گفت‌وگو با کاشانی اتخاذ کرده‌اند.» این بند از سند ۲۴۲، در واقع نخستین بندی است که در آن به شخص آیت ا... کاشانی اشاره شده است. در ادامه این بند از گزارش می خوانیم: «کاشانی پیشنهاد داده است که [همزمان با بست نشینی نمایندگان در مجلس] در خانه‌اش بست بنشینند و به سازماندهی گروه‌های مذهبی و ...... (این قسمت در سند خالی است) بپردازد و با مردم، دیدارهایی برای اعلام همبستگی با بست‌نشینان داشته‌باشد.» اسناد منتشر شده نشان می دهد که آمریکایی ها به دقت شرایط در هم ریخته سیاسی آن چند ماه را رصد می کردند. در سند منتشر شده شماره ۲۵۹، مورخ ۱۲ آگوست ۱۹۵۳، درست چند روز قبل از آغاز عملیات کودتا، سفارت آمریکا در گزارشی مبسوط به وزارت خارجه این کشور و سازمان سیا، گزارش می‌دهد: «اکثریت هم‌قطاران قدیمی مصدق در جبهه ملی، شامل اشخاص برجسته‌ای مانند کاشانی، بقائی و مکی، اکنون مخالف او هستند و تنها تعداد معدودی افراد قابل اعتماد اطراف او باقی مانده‌اند.» نویسنده در ادامه تأکید می کند: «اکنون مصدق حمایت کاشانی را از دست داده است ... علاوه بر این، به احتمال زیاد، مصدق برخی کرسی های نمایندگی در تهران و نیز، [قدرت نفوذ] حزب توده در مناطق شهری را [هم] از دست خواهد داد.» در گزارش های روزانه‌ای که سفارت آمریکا در این روزها منتشر کرده است، اثری از ادعای همکاری آیت ا... کاشانی با آنها، برای براندازی حکومت دکتر مصدق نیست. مأموران سفارت آمریکا در این روزها، بر رها کردن مصدق از سوی طرفدارانش متمرکز شده بودند. به نوشته «محمد علی موحد»، «از یادداشت های حسیبی برمی‌آید که در داخل اردویِ هواداران دولت نیز، تفرقه و تشتت حکمفرما بود.» ظاهراً طرحی که سرویس‌های جاسوسی غرب برایِ براندازی دولت دکتر مصدق تهیه و اجرا کرده بودند، کاملاً جواب داده بود. وی به دلیل رویکردهای سیاسی اش، مورد اعتراض و حتی انزجار افرادی قرار گرفته بود که چندی قبل، برای رسیدن او به قدرت، سینه سپر کرده بودند.

■ ادعایی که توده‌ای‌ها مطرح کردند

در آن روزها، روزنامه های وابسته به حزب توده، مانند روزنامه «شجاعت»، مقالات شدیداللحنی علیه مخالفان دکتر مصدق منتشر می کردند. سفارت آمریکا طی تلگرافی رمزی به وزارت خارجه این کشور در ساعت یک بعد از ظهر روز ۱۶ آگوست ۱۹۵۳، گزارش داده است: «روزنامه شجاعت، روز ۱۳ آگوست [طی مقاله‌ای] از دولت درخواست کرده است که مانع وقوع کودتا شود و نام و سمت توطئه گرانی را که در نیروهای مسلح حضور دارند، افشا کند. در شماره روز ۱۴ آگوست این روزنامه آمده است که فرماندهان اصلی ارتش با شاه متحد شده‌اند و آمادگی ترتیب دادن کودتا را دارند. این روزنامه مدعی شده است که کاشانی هم در این توطئه دست دارد.» در واقع، تنها سندی که در جست‌وجوی اولیه اسناد تازه انتشار یافته مربوط به ماه‌های منتهی به کودتا درباره موضوع مطرح شده به دست آمد، گزارش مأمور سفارت آمریکا از نوشته یک روزنامه منتسب به حزب توده است که برای تخطئه مخالفان مصدق، آنها را به طرح‌ریزی کودتا متهم کرده است و این مسئله، در دعواهای سیاسی، امری عادیِ است؛ به طوری که حتی مأمور آمریکایی نیز از آن، صرفاً با عنوان «ادعا شده» (Climed) یاد کرده است.

■ نامه‌ای به تاریخ

روز ۲۵ مرداد ماه ۱۳۳۲، پلان «A» کودتا عملی شد، اما به فرجام مورد نظر کودتاچیان منجر نشد. طرفداران دکتر مصدق که برخی از آنها در قالب تشکیلات حزب توده سازماندهی شده بودند، شروع به حملات تند و تیز علیه مذهبی هایی کردند که با خواسته‌های خارج از چارچوب قانون دکتر مصدق، سر سازگاری نداشتند و برخی اقدامات وی را بر نمی‌تابیدند. با این حال، آیت ا... کاشانی، طی نامه‌ای به دکتر مصدق، موضوع وقوع مجدد کودتا را به وی گوشزد کرد. متن کامل نامه آیت ا... کاشانی به دکتر مصدق، به این شرح بود: «حضرت نخست وزیر معظم جناب آقای دکتر مصدق دام اقباله / عرض می‌شود، اگر چه امکاناتی برای عرایضم نمانده، ولی صلاح دین و ملت برای این خادم اسلام، بالاتر از احساسات شخصی است و علی‌رغم غرض‌ورزی‌ها و بوق و کرنای تبلیغات شما، خودتان بهتر از هر کس می‌دانید که همّ و غم در نگهداری دولت جنابعالی است، که خودتان به بقای آن مایل نیستید. از تجربیات روی کار آمدن قوام و لجبازی های اخیر، بر من مسلم است که می‌خواهید مانند سی ام تیر کذایی، یک بار دیگر ملت را تنها گذاشته و قهرمانانه بروید. حرف این جانب را در خصوص اصرارم در عدم اجرای رفراندوم نشنیدید و مرا لکه حیض کردید. خانه‌ام را سنگباران و یاران و فرزندانم را زندانی فرمودید و مجلس را که ترس داشتید شما را ببرد، بستید و حالا نه مجلسی است و نه تکیه گاهی برای این ملت گذاشته‌اید. زاهدی را که من با زحمت در مجلس تحت‌نظر و قابل کنترل نگه داشته بودم، با لطایف‌الحیل خارج کردید و حالا، همان‌طور که واضح بوده، درصدد به اصطلاح کودتاست. اگر نقشه شما نیست که مانند سی‌ام تیر عقب‌نشینی کنید و به ظاهر قهرمان زمان بمانید و اگر حدس و نظر من صحیح نیست که همان‌طور که در آخرین ملاقاتم در دزاشیب، به شما گفتم و به هندرسن هم گوشزد کردم که آمریکا ما را در گرفتن نفت از انگلیسی ها کمک کرد و حالا به صورت ملی و دنیاپسندی می خواهد به دست جنابعالی، این ثروت ما را به چنگ آورد و اگر واقعاً با دیپلماسی نمی خواهید کنار بروید، این نامه من سندی در تاریخ ملت ایران خواهد بود، که من شما را با وجود همه بدی های خصوصی‌تان نسبت به خودم، از وقوع حتمی یک کودتا به‌وسیله زاهدی که مطابق با نقشه خود شماست، آگاه کردم که فردا، جای هیچ گونه عذر موجهی نباشد. اگر به راستی در این فکر اشتباه می کنم، با اظهار تمایل شما، سیدمصطفی و ناصرخان قشقایی را برای مذاکره خدمت می‌فرستم، خدا به همه رحم بفرماید. ایام به کام باد. سیدابوالقاسم کاشانی / ۲۷ مرداد ۱۳۳۲» اما دکتر مصدق به این هشدار وقعی ننهاد و با وقوع کودتای دوم، در روز ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، طومار دولت ملی دکتر مصدق، در هم پیچیده شد. اسناد و گزارش‌های موجود نشان می‌دهند که موضوع همکاری آیت ا... کاشانی با عوامل کودتا، بیش از آن که یک حقیقت تاریخی باشد، یک ترفند سیاسی برای بدنام کردن وی بوده است که از همان سال ۱۳۳۲ هـ.ش به کار گرفته شد. واقعیت آن است که اگر او در جریان وقوع کودتا نقش داشت باید در گزارش های موجود طی دوره زمانی خرداد، تیر و مرداد ۱۳۳۲، در اسناد تازه انتشار یافته وزارت خارجه آمریکا، نشانی به دست می‌آمد، اما چنین موردی تا کنون پیدا نشده است. با این حال، مسلّم است که ترجمه کامل متن اسناد، می‌تواند افق های روشن‌تری را مقابل چشم پژوهشگران بگشاید و راه را برای کشف حقایق باز کند. قدر مسّلم آن است که آیت ا... کاشانی، حتی پس از وقوع کودتا نیز، دست از رویکرد ضد استعماری خود برنداشت و با واگذاری دوباره امتیاز نفت به انگلیسی ها یا پرداخت غرامت به آنها، به شدت مقابله کرد. آیت ا... کاشانی در دیدار زاهدی با وی، که به گواهی سند شماره ۳۰۰ مجموعه اسناد جدید انتشار یافته، ناچار بود با آیت ا... از در دوستی درآید، بر مقاومت در برابر واگذاری دوباره امتیاز نفت به اجانب تأکید کرد؛ هر چند مقاومت‌های وی و مبارزات ملت ایران، در آن بُرهه، به دلایلی که به برخی از آنها اشاره کردیم، به بن بست رسیده بود. چندی بعد، دولت زاهدی با انعقاد قرارداد کنسرسیوم، ضمن پرداخت غرامت سنگین به انگلیسی ها، حضور آنها را در صنایع نفت ایران، در کنار آمریکایی ها، به‌رسمیت شناخت. نکته پایانی که نباید از ذکر آن غفلت کرد، حضور برخی شخصیت ها مانند «مظفر بقایی کرمانی» در اطراف آیت ا... کاشانی بود که برخیِ از پژوهشگران، درباره ماهیت فعالیت‌های آنها و احتمالاً وابستگی شان، به شدت تردید دارند.

■ منابع:

1. مجموعه مکتوبات، سخنرانی ها و پیام‌های آیت ا... کاشانی؛ محمد دهنوی؛ انتشارات چاپخش؛ ج ۳ و ۴
2. ایران بین دو انقلاب؛ یرواند آبراهامیان؛ ترجمه احمد گل‌محمدی و ابراهیم فتاحی؛ نشر نی
3. خاطرات و تألمات دکتر مصدق؛ دکتر محمد مصدق، به کوشش ایرج افشار؛ انتشارات علمی
4. خواب آشفته نفت، دکتر مصدق و نهضت ملی ایران؛ محمدعلی موحد؛ نشر کارنامه؛ ج ۲
5. آیت ا... کاشانی به‌روایت اسناد؛ مرکز بررسی اسناد تاریخی؛ ج ۲
6. فایل پی دی اف «FOREIGN RELATIONS OF THE UNITED STATES» درباره ایران بین سال‌های ۱۹۵۲ تا ۱۹۵۴ میلادی

گزارش تاریخی

● ● ●

مشاهدات یک جهانگرد فرانسوی

رونق شیرینی فروشی های دوره قاجار در شب های ماه رمضان

هانری رنه دالمانی، کتابدار، تاریخ‌نگار و هنرشناس فرانسوی بود. او به دلیل دلبستگی بسیار به عتیقه، سفرهایی به کشورهای مشرق زمین انجام داد. به گزارش ایبنا، دالمانی در سال ۱۸۹۸ م، از شهرهای سمرقند، بخارا، خیوه و عشق آباد بازدید کرد. او در این سفرها، آثار هنری، از جمله قالی، منسوجات زربفت و اشیای فلزی قدیمی را جمع آوری کرد و با خود به فرانسه برد. وی سال بعد، به فکر سفر به ایران افتاد و دو سفر به این کشور داشت. حاصل سفر او به ایران، کتابی با عنوان «از خراسان تا بختیاری» است. او در این کتاب، ضمن اشاره به آیین های ایرانیان در مناسبت‌های مختلف ملی و مذهبی، به ماه رمضان نیز اشاره می کند که در این گزارش، بخش هایی از آن را مرور می کنیم.

■ سختی‌های روزه‌داری در فصل تابستان

دالمانی درباره ماه رمضان چنین می‌نویسد: «ماه رمضان، ماه مقدسی است و مسلمانان در این ماه روزه می گیرند؛ چون سال اسلامی قمری است، ماه رمضان در تمام فصول گردش می کند و در هر ۳۳ سال، از ۱۴ ژوئن، دوباره شروع به گردش می کند. در این ماه مؤمنان، به استثنای مسافران، بیماران، زنان شیرده، بچه‌های خردسال و پیران فرتوت، همه باید از سپیده بامداد تا غروب آفتاب، از خوردن و آشامیدن خودداری کنند. چون ماه رمضان به فصل تابستان افتد، به روزه گیران سخت می گذرد؛ زیرا در این فصل، شب ها کوتاه و روزها بلند هستند و مؤمنین باید در این فصل، حداقل ۱۶ و حداکثر ۱۸ ساعت هیچ نخورند و نیاشامند. در ماه رمضان، بازار تقریبا تعطیل و معاملات متوقف می‌شوند؛ حتی زارعین هم یک یا دو ساعت دیرتر از معمول مشغول به کار می‌شوند و در ساعت ۳ یا ۴ بعد از ظهر، دست از کار می کشند و کسبه و تجار هم، فقط چند ساعتی در روز، دکان‌های خود را باز می کنند. کارمندان ادارات هم بیش از یک یا دو ساعت کار نمی کنند و کارهای عمده خود را به بعد از ماه رمضان موکول می کنند.

■ جنب و جوش شهر در لحظه افطار

او ادامه می دهد: «معمولا یک ساعت قبل از دمیدن سپیده بامدادی، مؤذن‌ها و مناجات کنندگان، روی بام‌ها، با صدای بلند شروع روزه را اعلام می کنند و فریاد می کشند: «آب تریاک است» (کنایه از این که خوردن آب ممنوع و حرام است)؛ در این موقع، مؤمنین آخرین فنجان چای را می نوشند، قلیان یا چپقی می کشند و آب زیادی می نوشند و به خواب می روند، یعنی روز را به شب تبدیل می کنند. همین که آفتاب، قوس معمولی خود را در آسمان پیمود، کوچه‌ها پر از جمعیت می شوند و چون موقع انداختن توپ که علامت افطار است، نزدیک می شود، قلیان فروشان دوره گرد، تنباکو را در سر قلیان ها می‌ریزند و قهوه‌چی ها، چای را در قوری ها دم می کنند. دکان‌های آشپزی از جمعیت پر می‌شوند و به محض این که صدای توپ شنیده شد، استکان‌های چای در قهوه‌خانه‌ها به سرعت در میان مردم تقسیم می‌شود. شیرینی فروشان هم، در شب‌های ماه رمضان سرگرم کارند و مخصوصا، مشغول طبخ زولبیا می‌شوند که در این ماه، زیاد مصرف می‌شود. زولبیا، مرکب است از نشاسته و شکر که با روغن کنجد مخلوط است؛ این مخلوط را در ماهی تابه می‌ریزند و به آن حرارت می‌دهند تا متورم، برشته و قابل خوردن شود. تقریبا یک ساعت از غروب آفتاب گذشته، مؤمنین غذایی می خورند و بعد مشغول دید و بازدید و گردش می‌شوند.

شماره بایگانی شعبه ۹۵۰۳۸۵ آگهی ابلاغ اجرائیه
خانم زهرا تیموری‌نیا فرزند ماشااله و خانم راضیه بیضائی‌فر پیرو آگهی‌های قبلی در خصوص دعوی بانک مهر اقتصاد علیه شما بدین‌وسیله ابلاغ می‌شود که پرونده کلاسه ۲۷/۹۵۰۳۸۵ منجر به صدور اجرائیه علیه شما مبنی بر پرداخت مبلغ ۲۵۸/۱۲۰/۸۵۲ ریال گردیده است لذا مراتب فوق برابر مواد ۹-۱۱۸-۱۱۹ قانون اجرای احکام مدنی یک نوبت در روزنامه محلی درج می‌گردد این اجرائیه ده روز پس از انتشار به موقع اجرا گذارده خواهد شد پس از این برای عملیات اجرایی ابلاغ یا اخطار دیگری به شما نخواهد شد مگر اینکه محل اقامت خود را کتبا به قسمت اجرا اعلام نمایید. م الف ۱۶۰۷۵
مدیر دفتر شعبه ۲۷ دادگاه عمومی حقوقی مشهد
م/۹۶۰۶۱۶۰۹